

УДК 340.12

doi: <https://doi.org/10.33270/01201141.62>

Андреев Д. В. – доктор юридичних наук, професор, директор навчально-наукового інституту № 3 Національної академії внутрішніх справ, м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5328-8218>;

Іванченко Д. В. – член виконавчого комітету міської ради, м. Новоград-Волинський
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7822-2872>

Філософсько-правовий аналіз забезпечення права на інформацію в Україні

Мета статті – проаналізувати філософсько-правові складові забезпечення в Україні права громадянина на інформацію. Насамперед необхідно дослідити принципи вітчизняного законодавства, яке регулює правові підстави одержання, використання, поширення та зберігання інформації. У період становлення українського інформаційного суспільства філософсько-правове осмислення сутності права особистості на інформацію залишилося поза увагою науковців. **Методологія.** Застосування наукового інструментарію дослідження права громадянина на інформацію відбувалося на підставі системно-структурного аналізу, оскільки ефективна інформаційно-правова взаємодія влади та суспільства – це парадигма міждисциплінарного спрямування. Крім того, було застосовано ствердно-заперечний метод філософсько-правового аналізу для осмислення принципів здійснення державної інформаційної політики, догматичний метод – для опрацювання законодавства інформаційної сфери України, а також методи індукції, абстрагування та формальної логіки – для узагальнення пропозицій і висновків стосовно вдосконалення вітчизняної нормативно-правової бази, яка регулює інформаційні відносини влади та громади. **Наукова новизна** полягає в тому, що на підставі історико-правового та порівняльно-правового методів визначено сучасний стан проблем забезпечення права громадянина на інформацію в Україні, який нагально потребує напрацювання наукових рекомендацій щодо напрямів і пріоритетів удосконалення правової регламентації інформаційної діяльності, уточнення значення термінів інформаційно-правових відносин. Основні результати цього дослідження спрямовано на формування оновлених філософсько-правових підходів до забезпечення права на інформацію згідно з інформаційним законодавством країн Європейського Союзу. **Висновки.** Проаналізувавши найпоширеніші філософсько-правові концепції забезпечення права на інформацію, обґрунтовано необхідність удосконалення законодавства інформаційної сфери України відповідно до практики європейських країн, зокрема: посилення відповідальності посадових осіб органів державної влади за порушення положень процедури отримання запитуваної інформації, строків відповіді, спроби втаємничення публічної інформації тощо, а також надано рекомендації стосовно унеможливлення таких дій з боку органів державної влади, у володінні яких знаходиться необхідна інформація. Водночас з позиції сучасної моделі комунікації влади та громади сформовано філософсько-правові принципи та підстави можливого обмеження права на доступ до інформації, які повинні мати граничну регламентацію в законодавстві України та безпосередньо пов'язані: із загрозою національній безпеці, інформаційною безпекою громадянина, порушенням приватності особи та захистом персональних даних.

Ключові слова: громадянин; інформаційне суспільство; комунікація; право на інформацію; філософія права; європейське законодавство.

Вступ

У сучасному інформаційному суспільстві право громадянина на інформацію постає основоположним правом людини. Однак інформація не може мати змістовний сенс упродовж тривалого часу, тобто наповнюватися певним змістом без здійснення ефективної владно-громадської комунікації, тому комунікація влади та суспільства – це безперервний і фактично нескінченний процес. Також слід зважати, що ефективність владно-громадського діалогу залежить від комунікаційних факторів, які формують рівень довіри до владних інститутів і, відповідно, загальне ставлення до влади в суспільстві. Тобто дієвість діалогу влади та громади безпосередньо залежить від можливості громадян постійно перевіряти аспекти діяльності влади, звертаючись до різних джерел. Одним з

основних чинників цього процесу є вільний доступ особи до інформації.

Вивчення проблематики природності права індивідуума на свободу інформації та вільного здійснення комунікації можна знайти в наукових пошуках знаних класиків наукової європейської думки, зокрема: З. Баумана, Ю. Габермаса, Д. Кіна, Н. Лумана, П. Монка, Е. Монроу, К. Мосберга, М. Хоека, Д. Шнапера. В Україні питанню відносин влади та суспільства присвятили свої дослідження О. Бандура, В. Бебик, О. Бухтатий, Ю. Ганжуров, О. Гвоздік, Л. Губернський, М. Драгоманов, В. Здоровега, А. Колодій, Н. Камінська, В. Копейчиков, О. Копиленко, М. Костицький, В. Кравченко, Н. Кушакова-Костицька, В. Кравець, Є. Макаренко, А. Манойло, А. Марущак, В. Набруско, В. Недбай, О. Павлишин, Г. Почепцов, О. Радченко, В. Різун, О. Тихомиров, Ю. Фінклер, Є. Цокур, Л. Явич та ін.

Мета і завдання дослідження

Аналіз сучасної державної комунікаційної політики засвідчує наявність низки проблем, розв'язання яких потребує ретельного опрацювання юридичного інструментарію підготовки управлінських рішень. Очевидним є те, що сучасна модель владно-громадських відносин не відповідає етапу розвитку України, насамперед – активній фазі становлення, формування та розвитку інформаційного суспільства. Актуальність порушеної проблеми зумовлена синергетичними процесами складного розвитку інформаційного суспільства. З перших років незалежності України питання свободи інформації та ефективних комунікацій влади й суспільства надзвичайно актуалізувалося в контексті антагоністичних відносин між органами державної влади й громадою.

Виклад основного матеріалу

Після проголошення незалежності Україна як держава, що задекларувала демократичний вектор розвитку, зробила перший значний поступ щодо розвитку інформаційної сфери як особливої системи владно-громадських відносин: Конституцією заборонена цензура, законодавчо закріплено права громадянина на інформацію та свободу комунікацій. Водночас інформаційне суспільство за своєю сутністю не може існувати без ефективного забезпечення державним апаратом прав і законних інтересів громадян, а його повноваження ґрунтуються на ефективній системі балансу всіх гілок влади. Притаманна інформаційному суспільству швидка зміна світоглядних орієнтирів призводить до того, що інформація, створена в процесі державотворчої діяльності, постає головним комунікаційним ресурсом, а інформаційне суспільство – джерелом влади (Bukhtatyi, 2012, p. 158-159).

Як вітчизняні, так і європейські науковці в перші роки XXI ст. констатують суттєві зміни геополітичної ситуації на європейському континенті, що насамперед пов'язані з глобальним зростанням обсягів інформації, які, зруйнувавши географічні кордони держав, стали каталізатором усесвітнього об'єднавчого процесу. Очевидно, що питання врегулювання правових підстав доступу до суспільної інформації, які належать до компетенції органів державної влади, нині постають складовою комплекснішою проблеми, що акцентує увагу на ефективності сучасного демократичного державного будівництва.

Новітні інформаційні технології частково послабили домінуючу роль традиційних засобів масової комунікації як посередника в комунікаційній взаємодії органів державної влади та громади, проте останні залишаються важливим інструментом, за допомогою якого держава

здійснює діалог із суспільством. У праці «Реальність мас-медіа» Н. Луман (Luman, 2005, p. 9) передбачав, що згодом поняттям «мас-медіа» мають бути охоплені всі публічні установи, які використовують технічні засоби для розповсюдження повідомлень (Luman, 2005, p. 9).

Запровадження новітніх інноваційних підходів під час збирання, аналізу, опрацювання, зберігання та розповсюдження публічно важливої інформації прискорило перспективи розвитку інформаційного суспільства та залучення громади до процесів державотворення й суверенітету. Німецький дослідник Ю. Габермас акцентує увагу на прогресивності залучення громади до державного будівництва та прогнозує, що цей діалог вийде за загальновідомі інформаційні межі: від інформаційного суспільства – до об'єднаного комунікаційного простору (Habermas, 1999, p. 9).

Тож завдання, що нині постали перед українськими органами державної влади у сфері регулювання інформаційно-правових відносин, має бути синхронізовано з тими, які постають у процесі формування принципових підходів до практичного створення умов розвитку інформаційного суспільства. Водночас потребують адаптації до світових принципів здійснення інформаційної політики положення вітчизняного законодавства публічної галузі (з обов'язковим збереженням національної ідентичності), а також визначення статусу суспільно важливої інформації в переліку видів інформації під час налагодження ефективної комунікації між органами державної влади та громадою.

Зокрема, у ст. 19 Загальної декларації прав людини (прийнята на третій сесії Генеральної Асамблеї ООН 10 грудня 1948 року) визначено, що кожна людина має право на свободу переконань і вільне вираження їх. Це право охоплює свободу безперешкодно дотримуватися своїх переконань і свободу шукати, одержувати й поширювати інформацію та ідеї будь-якими засобами незалежно від державних кордонів.

Українське законодавство загалом відобразило тенденції світових інформаційних процесів. 13 листопада 1992 року прийнято базовий нормативно-правовий документ інформаційної сфери – Закон України «Про інформацію», яким на підставі Акта проголошення незалежності визначено інформаційний суверенітет України та встановлено правила міжнародного співробітництва в галузі інформації. Закон забезпечував правові підстави одержання, використання, поширення та зберігання інформації, зокрема право особи на інформацію в усіх сферах суспільного життя, систематизував види інформації, джерела її походження, визначав органи, відповідальні за збереження й охорону інформації. Крім того, законодавчий акт визначав статус учасників інформаційних відносин, умови

доступу до важливої інформації, передбачав принципи захисту особи й суспільства від неправдивої інформації.

Знаковою в контексті забезпечення права особи на інформацію стала ст. 34 Конституції України 1996 року, яка безпосередньо встановлювала гарантії прав кожного громадянина на свободу думки та слова, вільне вираження власних поглядів і переконань. «Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати й поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір. Здійснення цих прав може обмежуватися законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, захисту репутації або прав інших людей, запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, для підтримання авторитету й неупередженості правосуддя».

Після ратифікації Верховною Радою України 11 вересня 1997 року набула чинності Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, у ст. 10 «Свобода вираження поглядів» якої передбачено:

1. Кожен має право на свободу вираження поглядів, що охоплює свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати й передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади й незалежно від кордонів. Водночас стаття не перешкоджає державам вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств.

2. Здійснення публічних свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками та відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, захисту репутації чи прав інших осіб, запобігання розголошенню конфіденційної інформації або підтримання авторитету й безсторонності суду (Slinko, 2018).

Зокрема, П. Монк та Е. Монроу (Monk, 1989; Monrow, 2002) обстоюють думку, що питання демократизації процесу залучення громади до державного управління та формування підґрунтя інформаційного суспільства безпосередньо залежить від спроможності громади мати вільний доступ до публічної інформації, створеної в процесі діяльності органів державної влади, і гарантування прав на її збирання, зберігання й поширення.

Правильною видається позиція вітчизняних науковців Я. Гонцяжа і Н. Гнидюк, які зауважують, що «розвиток демократії можливий лише в разі раціональної поведінки індивідумів, головною передумовою якої є наявність чесної неупере-

дженої інформації про діяльність органів влади» (Hontsiash, & Hnydiuk, 2012, p. 11).

Народні депутати України 13 січня 2011 року, виконуючи прийняті зобов'язання стосовно адаптації вітчизняного законодавства до правових принципів Європейського Союзу, ухвалили два законодавчі акти: Закон України «Про доступ до публічної інформації» і Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про інформацію» (у новій редакції), кардинально змінивши парадигму інформаційно-правових відносин у нашій країні.

Українським є положення про те, що ст. 3 Закону України «Про інформацію» гарантує відкритий доступ кожної особи до інформації, і цей норматив постає одним із головних напрямів державної інформаційної політики. До основних складових державної інформаційної політики також належать: забезпечення однакових можливостей щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації; створення умов для формування в Україні інформаційного суспільства; забезпечення відкритості та прозорості діяльності суб'єктів владних повноважень тощо.

З огляду на важливий позитивний аспект прийняття Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про інформацію» та Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо доступу до публічної інформації у формі відкритих даних» як нормативних регуляторів інформаційно-правових відносин у державі, слід констатувати, що, водночас, виникла низка суперечок стосовно тлумачення понятійного апарату та юридичних наслідків регулювання порядку здійснення й забезпечення права кожного на доступ до інформації.

Невідповідність у термінах і дефініціях спричинена, передусім, сутністю поняття «інформація», яку в нормативно-правових документах України трактують по-різному. Наприклад, у Законі України «Про інформацію» зазначено, що «інформація – це будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді». З позиції регулювання інформаційно-правових відносин суспільний інтерес можуть викликати не лише відомості й дані, які вже збережено на матеріальних носіях. Крім того, у Законі немає детального розподілу інформації за видами, що також ускладнює доступ до інформації, зокрема інформаційних даних, які можуть бути службовою або секретною інформацією.

У Законі України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 року вперше знаходимо нормативне тлумачення юридичного терміна «публічна інформація», що є «відображеною та задокументованою будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформацією, яка

була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом і частковою деталізацію видів інформації».

Цей законодавчий акт також не зміг ліквідувати наявні розбіжності й дефініції вітчизняної інформаційної сфери. Під час нормативно-правової ідентифікації понять «суб'єкти владних повноважень» ми констатуємо певні неузгодженості. Наприклад, у Законі України «Про інформацію» «суб'єкт владних повноважень – це орган державної влади, орган місцевого самоврядування, інший суб'єкт, що здійснює владні управлінські функції відповідно до законодавства, зокрема на виконання делегованих повноважень». У Законі України «Про доступ до публічної інформації» – це вже більш розширений перелік органів та установ, а саме: «суб'єкти владних повноважень – органи державної влади, інші державні органи, органи місцевого самоврядування, органи влади Автономної Республіки Крим, інші суб'єкти, що здійснюють владні управлінські функції відповідно до законодавства та рішення яких є обов'язковими для виконання».

У контексті проблеми дослідження для аналізу можливостей доступу громадян до інформації публічної сфери слід із загального переліку видів інформації, яка знайшла своє втілення в законодавстві України, виокремити масову, суспільно необхідну та публічну. Отже, сучасне вітчизняне законодавство трактує ці види інформації так, що навіть своїми назвами вони об'єднують, взаємодоповнюють і, водночас, суперечать одна одній.

Масова інформація – інформація, що поширюється з метою її доведення до необмеженого кола осіб.

Суспільно необхідна інформація – інформація, яка свідчить про загрозу державному суверенітету, територіальній цілісності України; забезпечує реалізацію конституційних прав, свобод і обов'язків; засвідчує можливість порушення прав людини, введення громадськості в оману, шкідливі екологічні й інші негативні наслідки діяльності (бездіяльності) фізичних або юридичних осіб тощо. Тобто це інформація, яка є предметом суспільного інтересу, і право громадськості знати цю інформацію перевищує рівень потенційної шкоди від її поширення.

Публічна інформація – відображена й задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, яку було отримано або створено в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених законодавством, або яка перебуває у володінні

суб'єктів владних повноважень чи інших розпорядників інформації.

Доходимо висновку, що в такому вигляді зазначений різновид інформації недоцільний через можливу плутанину під час відстоювання права громадянина на отримання суспільно значущої інформації, а вона своєю чергою містить і масову, і суспільно необхідну, і публічну інформацію. Однак у зв'язку з тим, що термін «суспільно значуща інформація» доволі часто трапляється в юридичній літературі, проте безпосередньо не регламентований в українському законодавстві, ми надалі будемо використовувати для характеристики інформації публічного змісту термін «публічна інформація». Відповідно до законодавства України, доступ до публічної інформації забезпечено шляхом надання інформації за запитами на інформацію, а також систематичного та оперативного оприлюднення інформації: в офіційних друкованих виданнях; на офіційних веб-сайтах; інформаційних стендах тощо.

За порядком доступу безпосередньо інформація поділяється на інформацію з обмеженим доступом та відкриту інформацію, тобто коло респондентів для її отримання є невизначеним. Водночас *інформацією з обмеженим доступом* є конфіденційна інформація про фізичну особу, а також інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень. *Конфіденційна інформація* може поширюватися за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку згідно з передбаченими нею умовами, а також в інших випадках, визначених законом.

Необхідно зауважити про законодавче табу щодо гранично чіткого обмеження права громадянина на доступ до публічної інформації, зокрема – інформації з обмеженим доступом. Вітчизняне законодавство визначає, що до інформації з обмеженим доступом може належати *конфіденційна, таємна і службова*.

Інформацію з обмеженим доступом має надавати розпорядник інформації, якщо її правомірно було оприлюднено. Суб'єкти владних повноважень не можуть на власний розсуд гранично обмежувати доступ до «конфіденційної інформації», яка:

– Законом України «Про інформацію» визначена як «конфіденційна інформація – інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень, та яка може поширюватися у визначеному ними порядку за їхнім бажанням відповідно до передбачених ними умов»;

– Законом України «Про доступ до публічної інформації» трактується як «інформація про фізичну особу, а також інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім

суб'єктів владних повноважень. Конфіденційна інформація може поширюватися за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку згідно з передбаченими нею умовами, а також в інших випадках, визначених законом» (Radchenko, 2011).

Водночас не можуть належати до *інформації з обмеженим доступом* відомості про:

- стан довкілля, якості харчових продуктів і предметів побуту;
- аварії, катастрофи, небезпечні природні явища й інші надзвичайні ситуації, що сталися або можуть статися та загрожують безпеці людей;
- стан здоров'я населення, його життєвий рівень, зокрема харчування, одяг, житло, медичне обслуговування та соціальне забезпечення, а також про соціально-демографічні показники, стан правопорядку, освіти й культури населення;
- факти порушення прав і свобод людини та громадянина;
- незаконні дії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб;

– інші відомості, доступ до яких не може бути обмежено відповідно до законів і міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України (Andreiev, 2014).

Українське законодавство надає чітке визначення поняттю «таємна інформація», тобто інформація, розголошення якої може завдати шкоди особі, суспільству та державі. Таємною визнається інформація, яка містить державну, професійну, банківську таємницю, таємницю слідства й іншу передбачену законом таємницю.

Службовою інформацією вважають інформацію, що міститься в документах суб'єктів владних повноважень, які становлять внутрішньо-відомчу службову кореспонденцію, доповідні записки, рекомендації, якщо вони пов'язані з розробленням напряду діяльності установи або здійсненням контрольних, наглядових функцій органами державної влади, процесом прийняття рішень і передують публічному обговоренню та/або прийняттю рішень, а також інформацію, зібрану в процесі оперативно-розшукової, контррозвідальної діяльності, у сфері оборони країни, яка не належить до державної таємниці.

З огляду на ліберальні принципи вітчизняного законодавства інформаційної сфери та її початковий ступінь становлення, предметом правового врегулювання має бути не безпо-середньо «публічна інформація», а *документ*, тобто та інформація, яка є задокументованою органами державної влади в установленому порядку.

Схожа юридична практика, до речі, притаманна основним положенням рекомендацій та резолюцій Ради Європи. Зокрема, 21 лютого 2002 року Комітет міністрів Ради Європи, зважаючи на те, що є широкий доступ до офіційних

документів на підставі рівноправності та згідно з чіткими правилами, рекомендував урядам держав – членів керуватися ними в національному законодавстві та практичній діяльності. Здебільшого в країнах Європейського Союзу, відповідно до зазначеного нормативу, *офіційним документом* є будь-яка інформація, зафіксована в будь-якому вигляді, розроблена або отримана органами державної влади й пов'язана з будь-якою державною чи адміністративною функцією, за винятком документів, що знаходяться на стадії підготовки (Bukhtaty, 2012).

Також слід зауважити, що для збереження та доступу до публічної інформації документи, які знаходяться в суб'єктів владних повноважень, підлягають обов'язковій реєстрації в системі обліку, що має містити низку обов'язкових критеріїв, зокрема: назву документа; дату його створення; дату надходження; форму та місце зберігання тощо.

Визначаючи безпеліційність права громадянина на доступ до інформації, згідно з Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, слід розуміти, що завжди є певний обсяг інформації, яка знаходиться у володінні органів державної влади та не може поширюватися, оскільки має деякі обмеження. Аналіз сучасного стану розвитку відносин громади і держави засвідчує, що органи державної влади мають стійке прагнення якомога суттєвіше обмежувати доступ суспільства до інформації, якою вона володіє. Тобто відбуваються перманентні процеси перетворення відкритої інформації на інформацію з певними обмеженнями. До цієї категорії потрапляє переважно суспільно важлива інформація (Usov, 2018).

Дослідники інформаційної сфери пропонують розглядати процеси владно-громадської взаємодії на двох теоретичних рівнях реалізації – інтерактивному та когнітивному. Інтерактивний рівень комунікаційного діалогу дає змогу досягти високого рівня соціалізації громади, оскільки здійснення комунікації влади та громади становить значний компонент для вияву соціальної дії громади, причому в доволі широкому спектрі цієї діяльності. Отримавши в процесі комунікації інформацію, представник громади, громадянин окремо співвідносять себе з конкретною національною спільнотою, професійною групою, політичною партією тощо.

Водночас когнітивний рівень здійснення владно-громадської комунікації безпосередньо впливає на механізми поширення соціально значущої інформації, за допомогою яких відбувається розподіл інформаційного сигналу серед різних груп та аудиторій. Цей рівень відповідає за ефективність сприйняття й усвідомлення отриманої соціальної інформації громадянами засобами масової комунікації. Коли

згодом поширена інформація не знаходить відповідного сприйняття та розуміння значною кількістю громадян, відбувається соціальний вибух, який науковці називають когнітивним дисонансом (Mossberger, & Stoker, 2001; Ноеске, & Berteau, 2005).

У зазначеному контексті засоби масової комунікації, на які покладено завдання з поширення інформаційного сигналу, відіграють одну з головних ролей. Крім того, що засоби масової комунікації є потужним інструментом розподілу інформації для необмеженого кола осіб, вони можуть здійснювати цей розподіл за власним бажанням лише певним групам (аудиторіям) або в процесі передачі інформаційного сигналу свідомо спотворити його сутність – у теорії масової комунікації схожий сигнал має назву «зацікавлена комунікація» (Bauman, 2007).

Застосовуючи діяльнісний підхід до аналізу комунікаційних дій на підставі принципів «зацікавленої комунікації», констатуємо, що ідентифікація комунікаційного владного дискурсу стосовно ролі засобів масової комунікації не може бути абстрактною без урахування рівня готовності суб'єктів комунікаційного процесу до діалогу. Зокрема О. Дубас вважає, що під час дослідження сутності владно-громадської комунікації посилену увагу науковці мають приділити процесу обміну інформацією між тими, хто управляє, і тими, ким управляють, між політичною системою та середовищем з метою отримання згоди останніх на прийняття рішень. З огляду на це, можна стверджувати, що від особливостей комунікаційного процесу залежить ефективна діяльність органів державної влади, їхня здатність адекватно реагувати на зовнішні впливи та формувати громадську думку як рефлексію на ці виклики (Dubas, 2011).

Однією з ознак розвиненого інформаційного суспільства є доступ безпосередньо до джерел інформації, тобто документів. Громаду вже не влаштовує корегована й опрацьована підкон-

трольними владі засобами масової комунікації інформація, тому сучасна вимога – доступ до оригінальної, «неправленої» інформації, яка знаходиться у володінні органів державної та місцевої влади.

Наукова новизна

Стрімкий розвиток інноваційних підходів і методів налагодження владно-громадського діалогу ставить перед законодавцями нові виклики, пов'язані із запровадженням гарантованих можливостей громадян мати вільний доступ до інформації, відповідно, сформувати адекватне критичне бачення сучасних процесів розбудови інформаційного суспільства. Таке завдання має змістити акцент на нагальну необхідність постійного та своєчасного внесення змін і доповнень до нормативно-правових актів, відстежувати їх узгодженість між собою для створення оптимального механізму вільного доступу громади до публічної інформації та налагодження максимально ефективної комунікації між державою і суспільством задля свідомого залучення громадян до процесів державотворення.

Висновки

Затребуваність у започаткуванні ефективного та відкритого владно-громадського діалогу, незалежне формування громадянської позиції та впровадження стандартів інформаційного суспільства стримують застарілі догми щодо максимального втаємничення інформації, яка не репрезентує владу. Сучасні технології маніпулювання громадською думкою ресурсами державної інформаційної політики, які мають численні підтвердження в українській дійсності, не сприяють зміцненню довіри до влади, а отже, її легітимізації у свідомості громади, що може призвести до відкритих протистоянь влади й суспільства, які вже були в новітній вітчизняній історії.

REFERENCES

- Andreiev, D. (2014). Tranzaktnist sotsialno-pravovykh komunikatsii vldy ta suspilstva [Transactivity of social and legal communications of the authorities and society]. *Naukovi pratsi Natsionalnoho universytetu "Odeska yurydychna akademiia", Scientific works of the National University "Odessa Law Academy", 14, 275-283. doi: <https://doi.org/10.32837/npuola.v14i0.336> [in Ukrainian].*
- Bauman, Z. (2007). *Fifty Key Sociologists: The Contemporary Theorists*. J. Scott (Ed.). London: Routledge. doi: <https://doi.org/10.4324/9780203128909>.
- Bukhtaty O. (2012). Informatsiino-komunikatsiina paradyhma rozvytku suchasnoho suspilstva [Information and communication paradigm of modern society development]. *Publichne upravlinnia: teoriia ta praktyka, Public Administration: Theory and Practice: Collection of Scientific Papers of the Association of Doctors in Public Administration, 1(9), 158-186. Retrieved from <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2012-1/doc/4/02.pdf> [in Ukrainian].*
- Bukhtaty, O. (2012). Systema obliku publichnoi informatsii yak skladova modernizatsii informatsiinoi funktsii suchasnoi derzhavy [System of accounting of public information as a component of modernization of information function of modern state]. *Visnyk derzhavnoi sluzhby, Bulletin of the civil service, 4, 52-58 [in Ukrainian].*
- Dubas, O. (2011). *Informatsiino-komunikatsiinyi prostir: kulturno-politychni determinanty [Information and communication space: cultural and political determinants]*. Kyiv: Heneza [in Ukrainian].

- Habermas, J. (1999). Legitimation Problems in the Modern State. *Communication and the Evolution of Society*. London. doi: <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228613.013.585>.
- Hoecke, M., & Berteau, S. (2002). Law as Communication. *Edinburgh Law Review*. doi: <https://doi.org/10.3366/elr.2005.9.2.346>.
- Hontsiash, Ya., & Hnydiuk, N. (2012). *Svoboda informatsii ta vykonavcha hilkа vlady: Pravovi normy. Instytutsii. Protsedury: porivnialnyi analiz* [Freedom of information and the executive branch: Legal norms. Institutions. Procedures: benchmarking]. Kyiv: Milenium [in Ukrainian].
- Konstytutsiia Ukrainy: vid 28 cherv. 1996 r. No. 254k/96-VR [Constitution of Ukraine from June 28, 1996, No. 254k/96-VR]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian].
- Konventsiiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod: vid 4 lystop. 1950 r. [Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms from November 4, 1950]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_004 [in Ukrainian].
- Luman, N. (2005). *Realnost mass-media* [Media reality]. (A.Yu. Antonovskiy, Trans). Moscow: Praksis. Retrieved from <https://gtmarket.ru/laboratory/basis/3001/3002> [in Russian].
- Monk, P. (1989). *Technological Change in the Information Economy*. London: Frances Pinter. doi: <https://doi.org/10.1080/08109029008629491>.
- Monrow, E.P. (2002). Media and sovereignty. *The Global Information Revolution and Its Challenge to State Power*. London: The MIT Press. doi: <https://doi.org/10.2307/1556680>.
- Mossberger, K., & Coker, G. (2001). The Evolution of Urban Regime Theory. The Challenge of Competualizen. *Urban Affairs Review*, 36(6), 810-835. doi: <https://doi.org/10.1177/10780870122185109>.
- Radchenko, O. (2011). Osoblyvosti informatsiino-komunikatyvnoi vzaemodii derzhavy ta suspilstva v suchasnykh modeliakh demokratii [Features of information and communication interaction of the state and society in modern models of democracy]. *Publichne upravlinnia: teoriia ta praktyka, Public administration: theory and practice*, 3(7), 66-74. Retrieved from <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2011-3/doc/2/01.pdf> [in Ukrainian].
- Slinko, T. (2018). Harantuvannia svobody slova yak element suchasnoho konstytualizmu [Guaranteeing freedom of speech as an element of modern constitutionalism]. *Pravo Ukrainy, Law of Ukraine*, 4, 108-125. doi: <https://doi.org/10.33498/louu-2018-04-108> [in Ukrainian].
- Usov, D. (2018). Modern philosophy of freedom: contractualistic measurement. *Multiversum. Philosophical almanac*, 9-10, 59-70. doi: <https://doi.org/10.35423/20788142.2016.9-10.05>.
- Zahalna deklaratsiia prav liudyny: vid 10 hrud. 1948 r. [Universal Declaration of Human Rights from December 10, 1948]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 [in Ukrainian].
- Zakon Ukrainy "Pro dostup do publichnoi informatsii": vid 13 sich. 2011 r. No. 2939-VI [Law of Ukraine "On access to public information" from January 13, 2011, No. 2939VI]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17> [in Ukrainian].
- Zakon Ukrainy "Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy "Pro informatsiiu": vid 13 sich. 2011 r. No. 2938-VI [Law of Ukraine "On Amendments to the Law of Ukraine "On Information" from January 13, 2011, No. 2938-VI]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2938-17> [in Ukrainian].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Андреев Д. Транзактність соціально-правових комунікацій влади та суспільства. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2014. Т. 14. С. 275–283. doi: <https://doi.org/10.32837/npnuola.v14i0.336>.
- Bauman Z. Fifty Key Sociologists: The Contemporary Theorists / J. Scott (Ed.). London : Routledge, 2007. P. 18–24. doi: <https://doi.org/10.4324/9780203128909>.
- Бухтатий О. Інформаційно-комунікаційна парадигма розвитку сучасного суспільства. *Публічне управління: теорія та практика*. 2012. № 1(9). С. 158–186. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2012-1/doc/4/02.pdf>.
- Бухтатий О. Система обліку публічної інформації як складова модернізації інформаційної функції сучасної держави. *Вісник державної служби*. 2012. № 4. С. 52–58.
- Дубас О. Інформаційно-комунікаційний простір: культурно-політичні детермінанти. Київ : Генеза, 2011. С. 235–237.
- Habermas J. Legitimation Problems in the Modern State. *Communication and the Evolution of Society*. London, 1999. P. 178–183. doi: <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228613.013.585>.
- Hoecke M., Berteau S. Law as Communication. *Edinburgh Law Review*, 2005. P. 346–347. doi: <https://doi.org/10.3366/elr.2005.9.2.346>.
- Гонцяж Я., Гнидюк Н. Свобода інформації та виконавча гілка влади: Правові норми. Інституції. Процедури: порівняльний аналіз. Київ : Міленіум, 2012. 240 с.
- Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
- Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : міжнар. док. від 4 листоп. 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_004.
- Луман Н. Реальность масс-медиа / пер. с нем. А. Ю. Антоновского. М. : Праксис, 2005. 256 с. URL: <https://gtmarket.ru/laboratory/basis/3001/3002>.
- Monk P. *Technological Change in the Information Economy*. London : Frances Pinter, 1989. P. 39–63. doi: <https://doi.org/10.1080/08109029008629491>.

- Monrow E. P. Media and sovereignty. *The Global Information Revolution and Its Challenge to State Power*. London : The MIT Press, 2002. 317 p. doi: <https://doi.org/10.2307/1556680>.
- Mossberger K., Coker G. The Evolution of Urban Regime Theory. The Challenge of Competualizen. *Urban Affairs Review*. 2001. Vol. 36 (6). P. 810–835. doi: <https://doi.org/10.1177/10780870122185109>.
- Радченко О. Особливості інформаційно-комунікативної взаємодії держави та суспільства в сучасних моделях демократії. *Публічне управління: теорія та практика*. 2011. № 3 (7). С. 66–74. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/putp/2011-3/doc/2/01.pdf>.
- Слінько Т. Гарантування свободи слова як елемент сучасного конституціоналізму. *Право України*. 2018. № 4. С. 108–125. doi: <https://doi.org/10.33498/loou-2018-04-108>.
- Usov D. Modern philosophy of freedom: contractualistic measurement. *Multiversum. Philosophical almanac*. 2018. № 9–10. P. 59–70. doi: <https://doi.org/10.35423/2078-8142.2016.9-10.05>.
- Загальна декларація прав людини : міжнар. док. від 10 груд. 1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
- Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січ. 2011 р. № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>.
- Про внесення змін до Закону України «Про інформацію» : Закон України від 13 січ. 2011 р. № 2938-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2938-17>.

Стаття надійшла до редколегії 29.11.2019

Andreiev D. – Doctor of Law, Professor, Director of the Educational and Research Institute No. 3 of the National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5328-8218>;

Ivanchenko D. – Member of Executive Committee of City Council, Novohrad-Volynskyi, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7822-2872>

Philosophical-Legal Analysis of Ensuring the Right to Information in Ukraine

*The **purpose** of the article is the analysis of philosophic and legal components of the process of enforcement of the natural right of citizen for information in Ukraine. The special attention should be paid to research of principles of national legislation, regulating legal framework of obtainment, distribution and storage of information. In early years of Ukrainian informational society philosophic and legal comprehension of the nature of individual's right for information happened to be out of scientists' attention zone to a certain extent. The **methodology** of application of scientific tools of research of citizen's right for information has been performed on the ground of systematic and structural analysis as far as effective informational and legal cooperation between authorities and society is a paradigm of interdisciplinary type. Besides, the author has used the method of legal negation to comprehend principles of performance of state informational policy, dogmatic method – for analysis of legislation, regulating informational sphere of Ukraine, and methods of induction, abstracting and formal logic – for generalization of suggestions and conclusions in terms of improvement of the national rules and regulations that define informational relationship between authorities and society. The **scientific novelty** is that, on the ground of historico-legal and rather-legal methods, the author has defined the current state of problems related to enforcement of citizen's right for information in Ukraine, that definitely need new scientific recommendations in terms of choice of directions and priorities in improvement of legal rulemaking for informational activities, specification of terms of informational and legal relationships. The major results of this research are directed to development of new philosophic and legal approaches to enforcement of right for information in accordance with EU informational legislation in power. **Conclusions.** Having analyzed the most common philosophic and legal conceptions of the enforcement of right for information, the author has justified the necessity to improve the legislation in informational sphere of Ukraine in accordance with European approaches, namely: harsher punishment for acting officials of authority bodies for violation of the procedure of provision of requested information, response period, attempts to conceal public information etc. The author has also presented recommendations for prevention of such actions by representatives of government bodies that possess the necessary information. In the meantime, from the point of view of modern model of communication between authorities and society, the author offers philosophic and legal principles and grounds for possible limitation of the right for access to information, that must be ultimately reasoned in Ukrainian legislation and must to be related to: threat to national security, informational security of a citizen, violation of privacy and personal data security.*

Keywords: citizen; informational society; communication; right for information; philosophy of the law; European legislation.